

TURİZMDE ZİHİNSEL ENGELLİ BİREYLERİN YAŞADIKLARI ZORLUKLARIN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

*A RESEARCH FOR DETERMINING THE CHALLENGES
MENTALLY DISABLED PEOPLE IN TOURISM*

Senem YILMAZ DÜŞÜNÜR

snmylmz_1905@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-8106-8714

Prof. Dr. Mehmet SARIŞIK

msariisik@sakarya.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0681-6137

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi
Makale Geliş
15. 01. 2019
Düzeltilme
09. 02. 2019
Kabul Tarihi
26. 02. 2019

ABSTRACT

This study aims to determine the difficulty experienced by mentally disabled individuals in the tourism. For this purpose a data were collected from 404 mentally disabled individuals who are enrolled in private educational institutions and rehabilitation centers in Istanbul. The data were analyzed in SPSS 21 statistics program. Quantitative research method was used in the research and the data were tested by percentage and frequency distribution and Chi-Square analysis. The survey was applied to mothers with mentally disabled individuals who observed the emotions of mentally disabled individuals as they cannot express their emotions sufficiently. It has been analyzed whether the demographic characteristics of the mentally disabled individuals have a significant difference with the difficulties experienced in tourism. Due to this conclusion of the research, the difficulties that the disabled individuals encounter during tourism are based on their degree of disablement. It has been concluded that the income of disabled individuals affects their attendance in tourism, causing them to face difficulties.

Key words: Disability, Mentally Disabled, Disabled Tourism, Accessibility.

ÖZ

Bu araştırmada turizmde zihinsel engelli bireylerin yaşadıkları zorluklar belirlenmeye çalışılmıştır. İstanbul'da eğitim veren özel eğitim uygulama okulları ve rehabilitasyon merkezlerindeki 404 zihinsel engelli birey velilerinden anket tekniği kapsamında veri toplanmıştır. Veriler SPSS 21 istatistik programında analiz edilmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış ve elde edilen veriler frekans, yüzde dağılımı ve Ki Kare analizi ile test edilmiştir. Anket, zihinsel engelli bireyler duygularını yeterince ifade edemeyeceğinden zihinsel engelli bireylerin duygularını gözlemleyen ve her zaman yanlarında bulunan annelerine uygulanmıştır. Çalışmada zihinsel engelli bireylerin demografik özellikleri ile turizmde yaşadıkları zorluklar arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı analiz edilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda zihinsel engelli bireylerin turizmde yaşadıkları zorlukların engel derecelerine göre değiştiği tespit edilmiştir. Ayrıca zihinsel engelli bireylerin aylık gelir durumlarının turizmde katılmalarını etkileyerek zorluklar yaşamasına neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Engellilik, Zihinsel Engelli, Engelli Turizmi, Erişilebilirlik.

GİRİŞ

Engellilik bireylerin vücut işlevlerindeki bozulmalarından kaynaklı herhangi bir fonksiyonu veya işlevi yeterine getirmekte güçlük çekmeleri ve hem fiziki hem de zihinsel olarak kısıtlanma durumlarıdır. Burnett ve Baker (2001:4), engelliliği bir insan için kabul görülen normal aralıkta veya davranışlarda bozulmalar sonucu aktivitelerdeki performansın engellenmesi veya kısıtlanması olarak açıklamıştır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre ise engellilik, normal bir insan için kabul edilen bir aralıktaki veya şekildeki eylemlerin performansının, bir noksanlık sonucu kısıtlanması ya da engellenmesidir (Abeyratne, 1995:52).

Engelsiz turizm kapsamında yapılan araştırmalarda bedensel engelli bireyler üzerine yoğunlaşmış, zihinsel engelli bireylere yönelik çalışmalara yeterince değinilmemiştir. Engelsiz turizm genellikle erişilebilir turizm kapsamında değerlendirilmiştir. Erişilebilir turizm evrensel olarak tasarlanmış turistik ürün, çevre ve hizmetlerin bağımsız, eşit ve saygın bir şekilde işlevsel hale getirilerek vizyon, değişkenlik, duyma ve erişimde bilişsel boyutlar da dahil olmak üzere erişim gereksinimleri olan insanlara olanak tanır (Darcy ve Dickson, 2009:34). Blichfeldt ve Nicolaisen (2011:91), engelli insanların tatile gitmelerinin önemli olduğunu belirterek engelli bireylerin gündelik yaşamlarında kendilerini “bakım nesnesi” olarak görmelerinden kaçınmalarında tatilin bir araç olduğunu değil, tatil yapmanın aynı zamanda engelli bireylere kendilerinden emin, bağımsız, kendilerine güvenen ve ‘yapabilen’ insan olabilmenin bir aracı olduğunu savunmaktadır.

Dünyada bir milyardan fazla insanda yaklaşık %15’inde herhangi bir nedenden kaynaklanan engel bulunmaktadır (WHO, 2016). TÜİK (2010) verilerine göre, Ulusal Özürlüler Veri Tabanına kayıtlı engellilerin engelinin ortaya çıkma nedenleri %15,9’u genetik veya kalıtsal bozukluk, % 9,6’sı kaza ve %3’ü gebelikte/doğum sırasında yaşanan problemlerden kaynaklanmaktadır. Kayıtlı olan engelli bireylerin % 56,8’inin engeli hastalık sonucu ortaya çıkmıştır.

Zihinsel engelli bireylerin turistik faaliyetlere katılımları bağımsız olarak zor olduğundan bir yardıma ihtiyaç duymaları da kaçınılmazdır. Zihinsel engelli bireylerin çoğunluğu anne ve babaları veya kardeşleriyle turistik faaliyetlere katılmaktadır. Engelli bireylerin turistik faaliyetleri gerçekleştirirken refakatçi yardımıyla bu faaliyetleri gerçekleştirmeleri engelsiz turizmin ne kadar önemli bir turizm türü olduğunu göstermektedir. Ancak engelli bireyler turizme katılımda birçok zorlukla karşı karşıya gelebilmektedirler. Bu zorlukların belirlenmesi ve ortadan kaldırılması engelli bireylerin turistik faaliyetlere katılımlarını da arttıracaktır. Bu bağlamda engelli bireylerin

turistik faaliyetlerdeki zorluklarının belirlenmesi önemli bir turizm türü olan engelsiz turizmin gelişimine de katkı sağlayacaktır.

Bu araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kuramsal olarak ele alınarak engelsiz turizm kavramı ve Türkiye ve dünyadaki engelsiz turizmden ve turizmde engelli bireylere yönelik yapılan düzenlemelerden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise İstanbul'da özel eğitim uygulama okullarında ve rehabilitasyon merkezlerindeki zihinsel engelli bireylerin velilerine uygulanan anketler sonucunda elde edilen veriler analize tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda zihinsel engelli bireylerin turizmde yaşadıkları zorlukların belirlenmesi amaçlanmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Engelli Kavramı

Engellilik kavramı ülkelerin içinde buldukları şartlar ve durumlara göre farklı tanımlanabilmektedir. Engellilik; kişisel ve çevresel faktörler bağlamında katılım kısıtlamaları, faaliyet sınırlamaları ve vücut işlevleri ve fonksiyonlarında bozulmalara neden olan bir sağlık durumunun oluşumudur (Schalock vd., 2007:117). Tıbbi bir tanım engelliliği sırf biyolojik bir eksiklik olarak görürken, sosyal bir yapı olarak engellilik kavramı kişinin bireysel özelliklerini görmez fakat engelliği sosyal koşulların yol açtığı bir bozukluk olarak görürler (Drews, 2008:164).

WHO'a (2016) göre bir milyardan fazla insanın yani dünya nüfusunun yaklaşık %15'inin bir çeşit engelliliği bulunmaktadır. Dünyadaki engellilerin 2/3'den fazlasının gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı söylenebilir. Engelli bireylerin engellerinin fazla olması içinde buldukları toplumun sosyal yapısı, sosyal organizasyonu, özellikle sosyal davranış ve tutumu ile sıkı bir ilişki içindedir (Yetim, 2014:6). Her ülkenin kendi içinde bulunduğu durum ve şartlar farklılık gösterdiğinden engelli bireylerin engellerinin de bu durum ve şartlarla ilişkili olması kaçınılmazdır.

Türkiye'de 2011 Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre; görme, duyma, konuşma, yürüme, öğrenme vb. engeli bulunan kişi sayısı 4 milyon 882 bin 841'dir. 2011 yılında toplam nüfusun %6,9'unun en az bir engeli bulunmaktadır (TÜİK, 2011). Tablo 1'de görüldüğü üzere en az bir engeli bulunan engelli bireylerin %5,9'unu erkek engelli bireyler, % 7,9'unu ise kadın engelli bireyler oluşturmaktadır.

**Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine
Yönelik Bir Araştırma**

Tablo 1: Yaş grubu ve cinsiyete göre en az bir engeli olan nüfusa ait istatistiksel veriler

Yaş Grubu	Erkek (%)	Kadın (%)	Toplam (%)	Yaş Grubu	Erkek (%)	Kadın (%)	Toplam (%)
3-9	2,5	2,1	2,3	45-49	5,9	7,8	6,9
10-14	2,4	1,8	2,1	50-54	7,1	10,7	8,8
15-19	2,6	2,0	2,3	55-59	9,2	15,0	12,1
20-24	3,4	2,0	2,7	60-64	12,3	20,4	16,5
25-29	3,0	2,3	2,6	65-69	18,3	27,2	23,0
30-34	3,4	3,0	3,2	70-74	26,3	36,3	31,9
35-39	4,0	4,1	4,0	75+	40,9	50,3	46,5
40-44	4,7	5,6	5,1	TOPLAM	5,9	7,9	6,9

Senem Düşünür
Yılmaz ve Mehmet
Sarıışık, 3 (1) 2019

• 8

Kaynak: EYHGM (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü), 2011:90.

Engellilik doğum öncesi, doğum anında ve doğum sonrasında oluşabilecek herhangi bir sorundan kaynaklı oluşabilmektedir. Baş (2016:7-9), engellik türlerini 6 grupta toplamıştır:

1. Ortopedik engelli
2. Görme engelli
3. İşitme engelli
4. Dil ve konuşma Engelli
5. Zihinsel engelli
6. Süreğen hastalık

Ayrıca Eryılmaz (2010:15) araştırmasında “diğer engelliler” grubu altında kalıcı rahatsızlıkları olan, sürekli bakım ve tedaviye ihtiyaç duyan kişiler ile yaşlılar, hamileler ve geçici engellileri de engelliler grubuna dâhil etmiştir.

Zihinsel engelli bireylerin de kendi içlerinde farklılıkları bulunmaktadır. Zihinsel engelli çocuklar; sahip oldukları zekâ puanları doğrultusunda eğitilebilir, öğretilir ve ileri derecede zihinsel engelli olarak üç farklı şekilde sınıflandırılmaktadır (Yılma, 2014:892). Ayrıca zihinsel engelli bireyler eğitsel ve psikolojik olarak da sınıflandırılmaktadır. Zihinsel engelli bireylerin zekâ bölümleri doğrultusunda sınıflandırılmaları eğitimleri ve gelişimleri açısından son derece önemlidir. Zihinsel engelli bireyler eğitsel olarak eğitilebilir zihinsel engelliler, öğretilir zihinsel engelliler, ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelliler şeklinde sınıflandırılmaktadır (MEB, 2011:21). Psikolojik sınıflandırma ise hafif derecede zihinsel engelliler, orta derecede zihinsel engelliler, ağır derecede zihinsel engelliler, ileri derecede

ağır zihinsel engelliler olarak yapılmaktadır (Kırılıoğlu, 2015:9; Demirbilek, 2013:59).

Engel tanıları çok olmakla birlikte en çok karşılaşılan engel tanıları otizm, zihinsel engelli ve down sendromudur. Otizm, karşılıklı sosyal etkileşim ve iletişimin yanı sıra davranış ve hayal gücü gibi önemli gelişme alanlarındaki bozukluklar olarak tanımlanmaktadır. Otizm teşhisi için tüm bu alanlardaki bozuklukların üç yaşına kadar mevcut olması gerekmektedir (Zander, 2004:1). Otistik bireyler de kendi aralarında sınıflandırılmakta ve karakteristik özellikleri değişebilmektedir. En yaygın tanımı ile mental retardasyon diğer bir deyişle zihinsel gelişim bozukluğu, gelişim dönemi boyunca ortaya çıkan uyumsuz davranışlarda eksikliğin var olmasıyla birlikte aynı zamanda genel zihinsel fonksiyonların önemli ölçüde ortalamasının altında olmasını ifade eder (Grossman, 1983:11).

Down sendromu, normalde 46 olması gereken kromozom sayısının 47 olduğu genetik bir sorundur. Down sendromlu bireylerin engelliliğinden kaynaklı çeşitli tipik görünimleri (küçük kafa, oval ve yassı yüz, düz burun köprüsü, gözlerin iris bölümünde açık renk benekler, büyük dil, geniş boyun, kısa, geniş, düz ve kare el ve ayaklar, tek avuç içi çizgisi, dik, ince ve düz saçlar, kısa boy, esneklikten yoksun deri gibi) bulunmaktadır (MEB, 2015: 17-18). Down sendromlu birey sayısı her geçen gün artmaktadır. Down sendromlu bireyler etrafındaki tüm olay ve durumları kavrayabilmekte ancak kendilerini yeterli düzeyde ifade edememektedirler.

Turizmde Engellilere Yönelik Yapılan Düzenlemeler

Engelli bireylerin tüm bireyler gibi tatil yapma hakkı bulunmaktadır. Ancak engelli bireylerin karşılaştıkları birçok engel ve zorluklar mevcuttur. Bu engellerin kaldırılması engelli bireylerin turizme katılımlarını da arttıracaktır. Turizmde engellerin kaldırılması amacıyla engelli bireylere yönelik yapılan düzenlemeler genellikle fiziksel düzenlemelerden oluşmaktadır. 21.06.2005 tarihinde 25852 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2634 sayılı Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelikte bedensel engelliler için gerekli olan düzenlemelere şu şekilde yer verilmiştir:

“Toplam kapasitesi seksen oda ve üzerinde olan oteller ile tatil köylerinde en az bir oda olmak üzere toplam oda kapasitesinin yüzde biri oranında odada, ayrıca tesis girişi, genel tuvaletler ile en az bir adet yeme- içme ünitesinde, mola noktaları, temalı parklar ile eğlence merkezlerinde ise kendi türlerinin asgari niteliklerinde belirtilen şekilde bedensel özürülülerin kullanımına uygun düzenlemeler yapılır. Bu düzenlemeler, özel işaretlerle belirtilir” (Resmi Gazete, 2005).

**Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine
Yönelik Bir Araştırma**

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de her geçen gün engelli bireylerin hakları ve diğer bireylerle eşit şartlarda yaşamaları için her türlü yenilikler oluşturulmaktadır. Dünyada engellilere yönelik düzenlemelerin ve uygulamaların gelişmiş ülkelerde olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise ülkelerin ekonomik anlamda güçlü olmalarıdır. Bir ülkedeki engelli bireyin toplumsal yaşama katılabilmeleri o ülkenin gelişmişlik seviyesini belirlemede önemli bir unsurdur (Yörük, 2003:14).

Çin’de engelli bireylerin hakları konusunda 1990 yılı çok önemli gelişmelerin olduğu bir yıldır. 28 Aralık 1990 yılında kabul edilen Çin Engelliler Yasası 9 bölüm, 54 maddeden oluşan çok kapsamlı bir yasadır. Bu yasa engelli bireylerin rehabilitasyonu, eğitimleri, istihdamları, çevre ve ayrımcılık gibi konuları kapsamaktadır (Çizel vd., 2012:28). Amerika birleşik devletleri ve Kanada ise engelli bireyler için ayrımcılıkla mücadele yasası ve insan hakları mevzuatını benimseyen ilk ülkelerden olmuşlardır (Disability Rights Education and Defense Fund, 2017). Avustralya hükümetinin 1992 Engellilik Ayrımcılığı Yasası DDA (Disability Discrimination Act) ile engelli bireylere ulaştırma, mal, hizmet ve tesislerin sağlanması istihdam, eğitim, binalara giriş de dahil çeşitli bağlamlarda ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır (Australian Building Codes Board, 2009:1). Arjantin’de 16 Mart 1981’de 22431 sayılı Engelli Koruma Sistemi Yasası çıkartılmıştır. Bu yasanın amacı ise engellilerin eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi haklarını koruma altına alarak mümkün olan en kısa sürede engellilerin sahip oldukları dezavantajlı durumlardan engellileri kapsamlı bir koruma sistemi altına almak ve toplumda insanlarla eşdeğer bir rol almalarını sağlamaktır (Disability Rights Education and Defense Fund, 2017). Almanya’da 18 Ağustos 2006 tarihinde yürürlüğe giren Genel Eşit Muamele Yasası’nda ise dili, dini, ırkı, cinsiyeti, yaşı ve kökeni ne olursa olsun tüm bireylerin bu özelliklerinden kaynaklı problemler yaşamaması için tüm engellerin kaldırılması amaçlanmıştır (Çizel vd., 2012:24). Hollanda’da 3 Nisan 2003’te yürürlüğe giren “Dezavantajlı Gruplara veya Kronik Hastalara Eşit Muamele Yasası” engellilere yönelik dezavantajları etkisiz hale getirmek veya iyileştirmeyi ve onları ayrıcalıklı bir konumda bulundurmamayı amaçlamıştır (Disability Rights Education and Defense Fund, 2017). Tablo 2’de ülkelerin engelli bireyler için düzenledikleri yasalardan birkaçı gösterilmiştir.

Senem Düşünür
Yılmaz ve Mehmet
Sarıışık, 3 (1) 2019

- 10

Tablo 2: Dünya Ülkelerinde Engelli Yasaları

ÜLKE	YIL	YASAL DÜZENLEME	ÜLKE	YIL	YASAL DÜZENLEME
Arjantin	1981	Engelli Koruma Sistemi Yasası	Finlandiya	1999	Finlandiya Anayasası
Kanada	1982	Kanada Anayasası	İspanya	2000	Konsej Yönergeleri
Çin	1989	Ulusal Kamu Yol ve Binalarına Erişebilme Standartları Yasası	Çin	2001	Engellilerin Şehir Yol ve Binalarına Erişebilmeleri İçin Dizayn Kurallarına İlişkin Yasa
Çin	1990	Çin Engelliler Yasası	Hollanda	2003	Dezavantajlı Gruplara veya Kronik Hastalara Eşit Muamele Yasası
Avustralya	1992	Engelliler Ayrımcılıkla Mücadele Yasası	İsveç	2003	Ayrımcılığı Engelleme Yasası
İtalya	1992	Engelli İnsanların Hakları ve Sosyal Bütünleşme Yasası	Çin	2004	Engelsiz Çevre İnşası ve Yönetimine İlişkin Yasa
İngiltere	1995	Engelliler Ayrımcılıkla Mücadele Yasası (DDA)	Almanya	2006	Genel Eşit Muamele Yasası

Kaynak: Çizel, Sönmez ve Akıncı (2012).

Avrupa ülkelerinde 19. yüzyılın başından itibaren yöntem ve stratejiler hakkında onlarca yıl süren tartışmalar ve yabancı zengin gözlemcilerin eleştirel bakışları olmadan ekonomileri vasıtasıyla resmi engellilik hizmetleri yavaş gelişmiştir (Miles ve Hossain, 1999:82). Bu bağlamda dünyada engelli bireyler için birçok turistik düzenlemelere gidilmiştir. Almanya, Frankfurt'ta Frankfurt Turist Kongre Kurulu (Tourist + Congress Board) amaçlarından biri şehrin turistik tekliflerini engelli bireyler için ulaşılabilir hale getirmektir (European Commission, 2015:9). Almanya'da engelliler için resmi bir turist bilgilendirme ofisi olmamasına rağmen, ulaşılabilir otel, misafirhane, apart oteller ve hosteller listesinin olduğu Alman Otelleri Rehberi vardır (Yörük, 2003:34). Engelliler için düzenlemeler ile ilgili bir diğer örnek ise Portekiz'de plajların erişilebilirliği açısından bedensel engelli insanlar için amfibi sandalye ve banyo olanakları sunulmasıdır (European Commission, 2013). Belçika'da "Accès et Mobilité pour Tous" ise özel ve kamusal alanlarda engelliler için erişilebilirlik konusunda makul çözümler üretmek amacıyla Walloon bölgesi ve Brüksel Başkent Bölgesi'nde yönetim ve şehirlere tavsiye ve hizmet sağlayan bir organizasyondur (Ramboll, 2010:4). Danimarka'da 1958 yılında inşa edilmiş Kopenhag'ın kuzeyindeki Zealand sahilinde bulunan Louisiana Güzel Sanatlar Müzesi eski bir binayı engellilere açmanın güzel bir örneğidir. Binada yükselen zeminlerde rampalar ve tekerlekli sandalye kullananlar için asansörler bulunmaktadır. Bunları yaparken binanın genel görünüşüne zarar verilmemiştir (Yürük ve Avcı, 2008:116).

Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

Engelsiz Turizm

McKercher vd.'ne (2003) göre, engelli bireyler seyahat ederken aile veya arkadaşlarına ihtiyaç duyduklarından dolayı seyahat endüstrisi için önemli bir pazardır. Engelli turistler çalışma sorumlulukları bulunmaması nedeniyle turizmde mevsimsellik sorununu da azaltmış olacaktır. Engelli bireylerin engelli olmayan bireylere kıyasla daha fazla seyahat ve harcama yapabilecek gücü bulunmaktadır (Colorado vd., 2013:7).

Bizjak vd. (2010), çalışmasında çalışan engelli insanların seyahat etmediklerini belirtmiştir. Ayrıca engelli olmayan misafirlere yönelik uyarlanan odalar çoğunlukta engelli olan misafirlere yönelik uyarlanan odaların daha az olduğunu belirtmişlerdir. Bu odalar genellikle fiziksel düzenlemelerden oluşmaktadır. Bedensel engelli bireylerin yanı sıra zihinsel engelli bireylere yönelik düzenlemelerin yapılması da son derece önemlidir. Hizmet sektörü sağlayıcılarının arasında engellilik bilincini yükseltmek amacıyla tutumlardaki değişimin son derece önemli olduğundan bahsedilmiştir. Engellilik bilincini yükseltmenin en iyi yolu ise turizm sektörü çalışanlarına turizm için çok önemli bir pazar kesimi olan engelsiz turizm hakkında gerekli bilgilerin verilmesidir.

Zihinsel Engelli Bireylerin Turizmde Karşılaştıkları Sorunlar

Engelli bireylerde engel teşkil eden konuların başında toplumun engellilere karşı bakış açıları ve verdikleri tepkiler gelmektedir (Srivastava ve Kumar, 2015:195). Engellilerin ve tatilecilerin karşılaştığı birçok zorluk bulunmaktadır. Bunlar erişilebilir destinasyon, uçak bileti ve konaklama yerleri ile ilgili turistik ürünler ve turizme erişim sorunlarıdır. Bir diğer sorun kötü hizmet ve sınırlı tecrübelerden kaynaklanmaktadır (Shaw ve Veitch, 2011:164).

Zihinsel engelli bireyler turizm kaynaklarının yetersizliği, yetersiz altyapılar, engelleyici hükümler, zayıf ya da etkisiz teşvikler gibi çeşitli engellerle de karşılaşabilmektedirler. Hükümetin teşvik edici olması zihinsel engelli bireylerin engellerinin kaldırılması açısından son derece önemlidir (Mopecha, 2016:23). Turistik alanların erişilebilir olmaması da engelli bireylerin turizmde karşılaştıkları zorluklardan biridir. Örnek olarak plajların genellikle tekerlekli sandalye kullananlara uyum sağlayacak donanıma sahip olmaması gösterilebilir. (ESCAP, 2000:82). Diğer sorunlar ise turistik tesislerdeki personellerin engellilere uygun hizmetler sunmak için eğitilmemiş olmaları, turistik hizmet sağlayıcılarının duyarlılığının ve farkındalığının eksikliği ve turizmi teşvik edici hükümet politikalarının ve stratejilerinin eksikliğidir (Popiel, 2016:33).

YÖNTEM

Araştırmada zihinsel engelli bireylerin turizmde yaşadıkları zorluklar incelenmiştir. Bu temel amaç çerçevesinde araştırmanın problemi şu şekildedir: “Turizmde zihinsel engelli bireylerin yaşadıkları zorluklar var mıdır?” Bu bağlamda zihinsel engelli bireylerin turizmde yaşadıkları zorlukların nedenleri arasındaki farklılığın ortaya konması amacıyla araştırmada şu sorular test edilmiştir:

- Zihinsel engelli bireylerin turizmde zorluklar yaşaması ve demografik özellikleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Zihinsel engelli bireylerin turizmde zorluklar yaşaması ve engel dereceleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Nicel veri toplama araçlarından anket tekniği uygulanmıştır. Anket formundan elde edilen veriler frekans ve yüzde dağılımı ve Ki Kare analizi ile test edilmiştir. Araştırmanın evrenini İstanbul’da bulunan özel eğitim uygulama okulları ve rehabilitasyon merkezlerindeki zihinsel engelli bireyler oluşturmaktadır. Bu araştırmada basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi her elemanın “eşit” ve “bağımsız” seçilme şansına sahip olmasıdır. Yani, her eleman eşit seçilme şansına sahip ve aynı zamanda birisinin seçilmesi diğerinin seçilmesine kesinlikle engel olmadığı ve etki etmemesidir (Coşkun vd., 2015:139). Araştırmanın örneklemini ise İstanbul’da özel eğitim uygulama okulları ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki 404 zihinsel engelli birey oluşturmaktadır. Araştırmada engelli bireylerin kendilerini yeterince ifade edemeyecekleri düşünüldüğünden anket formu günün her dakikası yanında bulunan ve çocuklarının duygu ve düşüncelerini anlayabildiği düşünülen annelerine uygulanmıştır. Türkiye’de MEB özel eğitim kurumları, mesleki eğitim merkezleri, özel alt sınıflar, kaynaştırma eğitimi veren sınıflar dahil toplam 41,499 zihinsel engelli eğitim almaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı; Akt: Somet Zihinsel Gelişim Derneği, 2018). Bu bağlamda 41,499 zihinsel engelli birey için %0,5 örnekleme hatası ile 50,000 evren için 381 kabul edilebilir örneklem büyüklüğündedir (Coşkun vd., 2015:137).

Araştırmada engelli bireylerin turizmde karşılaştıkları zorluklar belirlenmiş ve bu zorlukların engelli bireylerin gelir durumları ve engel dereceleri arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada kullanılan anket soruları Berber (2011); Söğüt (2006); Demirdağ (2010); Akçalar (2007); Serçek ve Serçek (2014)’in araştırmalarındaki anket ifadeleri alınarak geliştirilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Bu yüzden Shapiro-Wilk ve Kolmogorov-Smirnov testleri yapılmıştır. Anket verilerinin

**Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine
Yönelik Bir Araştırma**

Çarpıklık (Skewness) ve Basıklık (Kurtosis) değerleri incelenerek histogramları çıkarılmıştır. Araştırmada bütün ifadeler için p değerleri 0,05'den küçük olduğu için verilerin normal dağılmadığı görülmüştür. Çarpıklık (Skewness) ve Basıklık (Kurtosis) değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında olmadığı belirlenmiştir. Histogram aracılığıyla normal dağılım eğrileri incelenmiş ve normallikten sapmalar olduğu tespit edilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle verilere parametrik olmayan testler uygulanması gerektiğine karar verilmiştir. Elde edilen veriler frekans ve yüzde dağılımı ve Ki Kare analizi ile test edilmiştir.

BULGULAR

Senem Düşünür
Yılmaz ve Mehmet
Sarıışık, 3 (1) 2019

- 14

Araştırmada zihinsel engelli bireylerin duygularını yeterince ifade edemedikleri düşünüldüğünden anket formu zihinsel engelli bireylerin duygularını yakından gözlemleyen annelerine uygulanmıştır. Araştırmaya katılan zihinsel engelli bireylerin demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, aylık gelir durumu, engellilik düzeyi), turizmde zorluklar yaşayıp yaşamadığı ve turizmde yaşadıkları zorlukların kaynağı frekans sıralaması ve % tekniği kullanılarak Tablo 3'de gösterilmiştir. Tablo 3'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan zihinsel engelli bireylerin %61,6'sını erkek %38,4'ünü ise kız bireyler oluşturmaktadır. Zihinsel engelli bireylerden hafif derecede ve orta derecede engeli bulunanlar 145 kişi ile eşit sayıda iken 114 kişi ağır derecede engeli bulunan bireylerden oluşmaktadır. Ankete katılan zihinsel engelli bireylerin çoğunu 18 yaş ve üstü olanlar (%32,9) oluşturmaktadır. Zihinsel engelli birey velilerinin eğitim durumları 195 kişi ile ilkököl mezununun ön plana çıktığı görülmektedir. Engelli birey velilerinin büyük çoğunluğu 267 kişi ise 2000 TL ve altı aylık gelire sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 3: Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

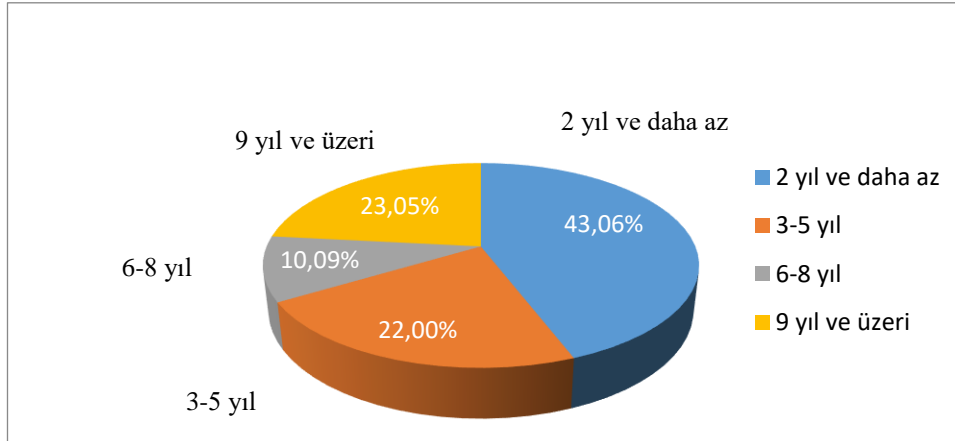
DEĞİŞKENLER	N	%	DEĞİŞKENLER	N	%
Cinsiyet			Eğitim Durumu		
Erkek	249	61,6	Okur- Yazar Değil	46	11,4
Kız	155	38,4	İlkokul	195	48,3
Engellilik Düzeyi			Lise	136	33,7
Hafif Derecede Engelli	145	35,9	Ön Lisans	12	3,0
Orta Derecede Engelli	145	35,9	Lisans	15	3,7
Ağır Derecede Engelli	114	28,2			

Tablo 3 (Devamı)

DEĞİŞKENLER	N	%	DEĞİŞKENLER	N	%
Yaş			Ailenizin Aylık Gelir Durumu		
4 ve altı	25	6,2	2000 TL ve altı	246	60,9
5-8	62	15,3	2001/ 3000 TL	90	22,3
9-13	72	17,8	3001/ 4000 TL	29	7,2
14-17	112	27,7	4001 ve üstü	39	9,7
18 ve üstü	133	32,9			

Grafik 1’de engelli bireylerin turizme katıldıkları yıl sayısının yüzdelik dağılımları gösterilmiştir. Bu bağlamda “Çocuğunuz kaç yıldır turizm faaliyetlerine katılıyor?” şeklindeki soruya 2 yıl ve daha az cevabını verenler katılımcıların %43,06’sını oluşturmakta ve turizme katılımın az olduğunu göstermektedir.

Grafik 1. Engelli Bireylerin Turizme Kaç Yıldır Katıldıklarını Gösteren Veriler

Tablo 4’de görüldüğü üzere zihinsel engelli birey velilerine göre çocuklarının turizm faaliyetlerine katılmasındaki en büyük etken aile faktörüdür. Zihinsel engelli bireyleri turizm faaliyetlerine katılmaya yöneltken etken 186 kişi ile en çok aile faktörü işaretlenmiştir. 4 kişinin ise manşet ve resimleri şikkını işaretledikleri gözlemlenmiştir. Zihinsel engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmasındaki en az etkisi olan etken manşet ve resimleri faktörü olmuştur. Zihinsel engelli birey velilerine göre çocuklarının en çok tercih ettikleri turizm çeşidi %44,8 ile yaz turizmi iken en az tercih ettikleri turizm çeşidi % 1,5 ile kış turizmi olmuştur. Zihinsel engelli bireylerin turizmde yaşadıkları zorlukların olmadığını düşünen veliler katılımcıların %60,1’ini oluşturmaktadır. Zorluk yaşadığını düşünen veliler ise katılımcıların %39,9’unu oluşturmaktadır. 392 kişi turistik faaliyetler

**Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine
Yönelik Bir Araştırma**

yaparken çocuklarının mutlu olduklarını belirtirken 12 kişi mutlu olmadıkları yönünde yanıt vermiştir. Velilerin %7,7'si fiziksel engellerin olmasından kaynaklı, %2,5'i çalışan personelin çocuğuna duyarsız davranmasından kaynaklı, %10,4'ü diğer insanların çocuğuna karşı duyarsız davranmasından kaynaklı, % 6,7'si turistik alanlara ulaşımın çocuğu için zor olmasından kaynaklı ve %12,6'sı çocuğuna uygun turizm tesislerinin olmamasından kaynaklı zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4: Engelli bireylerin turizmde yaşadıkları zorluklara ilişkin ifadelere verdikleri yanıtlara ait bulgular

DEĞİŞKENLER	N	%	DEĞİŞKENLER	N	%
Engelli birey velilerine göre çocuklarını turizm faaliyetleri yapmaya yönelten etken			Engelli bireylerin tercih ettikleri turizm çeşitleri		
Aile	186	46,0	Spor turizmi	102	25,2
Okul ortamı	142	35,1	Kültür turizmi	39	9,7
İşyeri ortamı	11	2,7	Yayla turizmi	44	10,9
Manşet ve resimler	4	1,0	Kış turizmi	6	1,5
Arkadaş Grubu	46	11,4	Yaz turizmi	181	44,8
Basın Yayın	15	3,7	Kamp ve karavan turizmi	32	7,9
Engelli bireylerin turizmde yaşadıkları zorlukların kaynağı			Turizme katılmanın engelli bireyler üzerinde bıraktığı etki		
Yaşadığı zorluk yok	243	60,1	Dinlendirici olması	51	12,6
Fiziksel engellerin olmasından kaynaklı (rampa, merdiven v.s.)	31	7,7	Eğlenceli ve heyecan verici olması	158	39,1
Çalışan personelin çocuğuma duyarsız davranmasından kaynaklı	10	2,5	Eğitici olması	72	17,8
Diğer insanların çocuğuma karşı duyarsız davranmasından kaynaklı	42	10,4	İnsanlarla daha rahat iletişim kurulmasını sağlaması	123	30,4
Turistik alanlara ulaşımın çocuğum için zor olmasından kaynaklı	27	6,7			
Çocuğuma uygun turizm tesislerinin olmamasından kaynaklı	51	12,6			
Çocuğunuz turizm faaliyetlerini gerçekleştirirken zorluklar yaşadı mı?			Çocuğunuz turizm faaliyetlerini yaparken mutlu oluyor mu?		
Evet	161	39,9	Evet	392	97,0
Hayır	243	60,1	Hayır	12	3,0

Senem Düşünür
Yılmaz ve Mehmet
Sarıışık, 3 (1) 2019

• 16

Araştırmada zihinsel engelli bireylerin turizm faaliyetlerini gerçekleştirirken birçok zorlukla karşılaştığı belirtilmiştir. Bu zorlukların ve engellerin kaldırılarak zihinsel engelli bireylerin daha çok turizm faaliyetlerine katılmalarının sağlanması kişisel gelişimleri ve eğitimleri açısından son derece önemlidir. Turizm faaliyetleri zihinsel engelli bireylerin kendilerine özgüvenleri artırır, toplumla bütünleştirir ve eğitimlerine katkı sağlar. Zihinsel engelli bireylerin yaşadıkları zorlukların belirlenmesi ve engellerinin kaldırılması gerekmektedir. Bu bağlamda araştırmada zihinsel engelli bireylerin yaşadıkları zorluklar ile demografik özellikleri ve engel dereceleri arasındaki farklılık incelenmiştir.

Araştırmada zihinsel engelli bireylerin turizmde yaşadıkları zorluklar ve engel düzeyleri arasındaki farklılığı test etmek amacıyla Ki Kare analizi uygulanmıştır. Tablo 5’de gösterilen Ki Kare testi sonuçlarına göre çocuklarının turizmde zorluklar yaşadıklarını düşünen velilerden %8,7’si (35 kişi) hafif derecede zihinsel engeli bulunan bireylerin velilerinden oluşmaktadır. Çocuklarının turizmde zorluklar yaşadıklarını düşünen velilerin %13,9’u (56 kişi) orta derecede ve %17,3’ü (70 kişi) ise ağır derecede engeli olan bireylerin velileridir. Çocuklarının turizmde zorluklar yaşamadıklarını düşünen velilerin %27,2’si hafif, %22’si orta ve %10,9’u ağır derecede engeli bulunan bireylerin velileridir. Bu bağlamda turizmde ağır derecede engeli bulunan bireylerin hafif derecede engeli bulunan bireylerden daha fazla zorlukla karşılaştıkları sonucuna varılmıştır. Zihinsel engelli bireylerin engel düzeyleri ile turizmde zorluklar yaşaması arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$).

Tablo 5: Engel Düzeyleri ve Zihinsel Engelli Bireylerin Turizmde Yaşadıkları Zorluklar arasındaki ilişkiye ilişkin Ki Kare Testi sonuçları

		Engel Düzeyi				Toplam	x ²	sd	p
		Hafif Derecede Engelli	Orta Derecede Engelli	Ağır Derecede Engelli					
Zihinsel Engelliler Turizmde Zorluklar Yaşadı mı?	Evet	N	35	56	70	161			
		%	8,7	13,9	17,3				
	Hayır	N	110	89	44	243	37,119	2	0,00
		%	27,2	22,0	10,9				
Toplam		145	145	114	404				

Tablo 6’da zihinsel engelli bireylerin yaşadıkları zorluklar ve zihinsel engelli bireylerin ailelerinin aylık gelir durumları arasındaki farklılığı test etmek için uygulanan Ki Kare analizi sonuçlarında da görüldüğü üzere zihinsel engelli bireylerin ailelerinin aylık gelir durumları 2000 TL ve altında olanlardan 106 kişi turizmde zorluklar yaşadıklarını belirtirken 140 kişi zorluklar

**Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine
Yönelik Bir Araştırma**

yaşamadıklarını belirtmiştir. 2001/3000 TL aylık gelir durumu olan velilerden 34 kişi çocuklarının turizmde zorluk yaşadıklarını, 56 kişi ise zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Aylık geliri durumu 3001/4000 TL arası olan velilerden 18 kişi çocuklarının turizmde zorluklar yaşadıklarını, 11 kişi ise turizm faaliyetlerinde çocuklarının zorluklar yaşamadıklarını beyan etmiştir. 4001 TL ve üstü aylık gelir durumu olan velilerden 36 kişi çocuklarının turizmde zorluklar yaşadıkları yönünde yanıt verirken 3 kişinin ise zorluklar yaşamadıkları yönünde cevap verdikleri görülmüştür. Zihinsel engelli bireylerin turizmde zorluklar yaşaması ve ailelerinin aylık gelir durumları arasında anlamlı bir farklılık söz konusudur ($p < 0,05$).

Tablo 6: Zihinsel engelli bireylerin turizmde zorluklar yaşama durumu ve ailelerinin aylık gelir durumları arasındaki ilişkiye ilişkin Ki Kare Testi sonuçları

		Ailelerin Aylık Gelir Durumları				Toplam	χ^2	sd	p	
		2000 TL ve altı	2001/3000 TL	3001/4000 TL	4001 TL ve üstü					
Zihinsel Engelliler Turizmde Zorluklar Yaşadı mı?	Ev	N	106	34	18	3	24,036	3	,000	
	et	%	26,2	8,4	4,5	0,7				
	Ha	N	140	56	11	36				
	yır	%	34,7	13,9	2,7	8,9				
	Toplam		246	90	29	39				404

Tablo 7’de engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katıldıkları yıl sayısı ile ailelerinin aylık gelir durumları arasındaki farklılığı test etmek amacıyla Ki Kare analizi uygulanmıştır. Tablo 7’de görüldüğü üzere turizm faaliyetlerine 2 yıl ve daha az katılan zihinsel engelli bireylerin ailelerinin aylık gelir durumları 116 kişi ile en çok 2000 TL ve altı gelir durumuna sahip olan velilerden oluşmuştur. 4001 TL ve üstü aylık gelir durumu bulunan velilerin çocukları ise en çok 23 kişi ile 9 yıl ve üzeri turizm faaliyetlerine katılan zihinsel engelli bireylerden olmuştur. Bu bağlamda engelli bireylerin ailelerinin aylık gelir durumları ve turizme katıldıkları yıl sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık söz konusudur ($P < 0,05$). Engelli bireyler turizme katıldıkları yıl sayısı ailelerinin aylık gelir durumuna göre farklılık göstermektedir.

Tablo 7: Zihinsel engelli bireylerin ailelerinin aylık gelir durumları ve zihinsel engelli bireylerin turizme katıldıkları yıl sayısı arasındaki ilişkiye ilişkin Ki Kare Testi sonuçları

		Ailelerin Aylık Gelir Durumları				Toplam	x ²	sd	p
		2000 TL ve altı	2001/3000 TL	3001/4000 TL	4001TL ve üstü				
Turizme Katıldıkları Yıl Sayısı	2 yıl ve daha az	N 116	37	15	8	176	35,297	9	,000
		% 28,7	9,2	3,7	2,0				
	3-5 yıl	N 52	25	8	4	89			
		% 12,9	6,2	2,0	1,0				
	6-8 yıl	N 29	8	3	4	44			
		% 7,2	2,0	0,7	1,0				
	9 yıl ve üzeri	N 49	20	3	23	95			
		% 12,1	5,0	0,7	5,7				
	Toplam	246	90	29	39	404			

SONUÇ

Engelli bireylerin turizmde birçok zorlukla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Bu zorluklar engelli bireylerin turizme katılımlarını da azaltmaktadır. Ülkemizde ve dünyada engelli bireylere yönelik düzenlemeler genellikle fiziki düzenlemelerden oluşmakta ve zihinsel engelli bireyler için düzenlemeler yok denecek kadar azdır. Yapılan çalışmalarda bugüne değin bedensel engelli bireyler baz alınmış zihinsel engelli bireylere yönelik yeteri kadar çalışma bulunmamaktadır.

Bu bağlamda zihinsel engelli bireylerin turizmde zorluk yaşamalarına yönelik ifadelerin frekans analizi yapılmıştır. Araştırmada zorluk yaşamadıklarını düşünen velilerin çoğunluğu çocuklarının engel derecelerinin hafif veya orta derecede olmasından dolayı zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada elde edilen veriler doğrultusunda zihinsel engelli bireylerin engel dereceleri ile turizmde yaşadıkları zorluklar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bağlamda zihinsel engelli bireylerin engel derecelerinin arttıkça turizmde yaşadıkları zorluklarında aynı ölçüde arttığı sonucuna varılmıştır.

Ailelerin aylık gelir durumları ise zihinsel engelli bireylerin turizme katılımını etkileyen bir unsurdur. Zihinsel engelli birey velilerinin büyük çoğunluğu aylık gelir durumları düşük olduğundan turizme katılımlarının azaldığını belirtmişlerdir. Yapılan analizler sonucunda zihinsel engelli bireylerin ailelerinin aylık gelir durumları ve zihinsel engelli bireylerin turizme katıldıkları yıl sayısı arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Bu nedenle zihinsel engelli bireylerin turistik faaliyetlere katılımlarının artması için gelir durumlarının da artması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Zorluk yaşadıklarını düşünen bireyler genellikle ikiden fazla zorluklara yönelik cevapları olduklarını ancak bu cevaplardan sadece bir seçeneği cevaplamak zorunda olduklarından bir seçeneği işaretlediklerini belirtmişlerdir. Hemen hemen tüm cevap şıklarından en az ikisini bile seçebileceklerini belirten zihinsel engelli birey velileri göz önüne alındığında engelli bireylerin turizmde yaşadıkları tüm zorluklar ortadan kaldırılmalıdır.

Zihinsel engelli bireylerin turizmde yaşadıkları zorluklar ailelerin aylık gelir durumları arasında anlamlı bir fark bulunduğundan zihinsel engelli bireylerin bu zorlukların üstesinden gelmesinde gelir durumlarının da etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Turizmde zorluk yaşayanların aylık gelir durumlarının zorluk yaşamayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun nedeni zihinsel engelli birey ailelerinin genellikle geliri yüksek olan bireylerin turizmde daha fazla katılıp zorluklarla daha fazla karşı karşıya kalması olabilir.

Senem Düşünür
Yılmaz ve Mehmet
Sarıışık, 3 (1) 2019

Sektöre Yönelik Öneriler:

• 20

- Zihinsel engelli bireylerin engel dereceleri ile turizmde yaşadıkları zorluklar arasında ilişki bulunduğundan öncelikle zihinsel engelli bireylerin engel tanısına ve düzeylerine göre turistik imkânlar oluşturulabilir,
- Zihinsel engelli birey velilerinin çocuklarının turizmde yaşadıkları zorluğun kaynağı olarak çocuklarına uygun turizm tesislerinin olmaması ve fiziki engellerin olmasından kaynaklı zorluklar yaşadıklarını belirttiklerinden dolayı bu engellerin kaldırılması amacıyla engellilere uygun turizm tesisleri dizayn edilebilir,
- Turistik mekânlarında fiziksel engeller kaldırılarak engelli bireylere yönelik asansör, ulaşım vs. olanaklar tanınabilir,

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Yönelik Öneriler:

- Zihinsel engelli bireylerin turizmde katılımları az olduğundan yerel yönetimler engelli bireylerin turizmde katılımlarını teşvik edecek ekonomik yardımlarda bulunabilir,
- Zihinsel engelli bireylerin turizmde katılımları az olduğundan ve ailelerin çoğunun düşük gelirli olmasından dolayı yerel yönetimler zihinsel engelli bireylere ve ailelerine, engelli bireylere yönelik düşük ücretli veya ücretsiz turistik faaliyetlere katılma imkânı tanıyabilir,
- Zihinsel engelli birey velileri çocuklarının bazen çok hareketli olmasından kaynaklı turistik tesislere ulaşımının zor olduğunu belirtmesinden dolayı turistik tesisler için engellilerin yararlanabileceği toplu ulaşım araçları bulundurulabilir,

- Zihinsel engelli bireylerin yaşadıkları zorluklardan biri olan diğer bireylerin engelli bireylere karşı önyargılı ve duyarsız davranması önemli bir husus olup engelli bireylere karşı sosyal bilincin geliştirilmesi ve sosyal sorumlulukların artırılması gerekmektedir. Bu nedenle yerel yönetimler sosyal sorumluluk projelerini arttırabilir,
- Zihinsel engelli bireylerin turizme katılımları yeterli düzeyde olmadığından yerel yönetimler erişilebilirliği arttıran turistik mekânlara vergi indirimini veya çeşitli kolaylıklar tanıyabilir,

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

- Araştırmacılar tarafından zihinsel engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmasını arttırabilmek adına yapılması gerekenler araştırılmalıdır,
- Araştırmada zihinsel engelli bireylerin engel dereceleri ile turizmde yaşadıkları zorluklar arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bu nedenle zihinsel engelli bireylerin engel türleri ve kişisel özellikleri tespit edilmeli ve her engel türüne yönelik uygun turizm çeşidinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır,
- Araştırmaların çoğu turizmde bedensel engelli bireyler üzerine yoğunlaştığından, araştırmacılar tarafından turizmde zihinsel engelli bireylere yönelik yapılması gereken düzenlemeler hakkında çalışmalar yapılmalıdır.

**Turizmde Zihinsel
Engelli Bireylerin
Yaşadıkları
Zorlukların
Belirlenmesine
Yönelik Bir
Araştırma**

• 21

KAYNAKÇA

- Abeyratne, R.I.R. (1995). Proposals and Guidelines for the Carriage of Elderly and Disabled Persons by Air. *Journal of Travel Research*, 34 (winter), 52-59.
- Akçalar, S. Ö. (2007). Ortopedik Engellilerin Sosyalleşmesine Sporun Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.
- Australian Building Codes Board (2009). Final Regulation Impact Statement for Decision. Proposal to Formulate Disability (Access to Premises – Buildings) Standards and Amend the Access Provisions of the Building Code of Australia (RIS2008-02 – as amended).
- Baş, M. (2016). Engelli Turizmi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Berber, R. (2011). Sporun İşitme Engellilerin Sosyalleşmesi Üzerine Etkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kütahya.

**Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine
Yönelik Bir Araştırma**

- Blichfeldt, B. S. ve Nicolaisen, J. (2011). Disabled Travel: Not Easy, But Doable. *Current Issues in Tourism*, 14(1), 79–102.
- Bizjak, B., Knežević, M., ve Cvetežnik, S. (2010). Attitude change towards guests with disabilities: Reflections From Tourism Students, *Annals of Tourism Research*, 38(3), 842-857.
- Burnett, J. J. ve Baker, H. B. (2001). Assessing the Travel-Related Behaviors of the Mobility-Disabled Consumer, *Journal of Travel Research*, 41(1), 4-11.
- Colorado, A. H., Luengo, C. A., ve Pastor, I. M. (2013). Guide to Best Practices and Recommendations for Accessible Greenways. Spain. Environmental Activities and Greenways Department. Spanish Railways Foundation / Fundación de los Ferrocarriles Españoles (FFE).
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı. Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 8. Baskı
- Çizel, B., Sönmez, N. ve Akıncı, Z. (2012). Antalya’da Engelli Turizminin Gelişimi İçin Arz ve Talep Üzerine Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi Proje Geliştirme, Uygulama ve Araştırma Merkezi (APGEM), Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, Antalya.
- Darcy, S. ve Dickson, T. J. (2009). A Whole-of-Life Approach to Tourism: The Case for Accessible Tourism Experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management* 16(1), 32– 44.
- Demirbilek, M. (2013). Zihinsel Engelli Bireylerin ve Ailelerinin Gereksinimleri (The Needs of Mentally Disabled Individuals and Their Families), *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care (TJFMPC)*, 7(3), 58-64.
- Demirdağ, M. (2010). Sporun Öğretilebilir Zihinsel Engelli Çocukların Sosyalleşmeleri Üzerine Etkisinin Araştırılması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kütahya.
- Drews, W. (2008). A Web 2.0 Tourism Information System for Accessible Tourism. *Information and Communication Technologies in Tourism*, 164-174.
- Eryılmaz, B. (2010). Turizmde Engelli Pazarının Değerlendirilmesi ve Bodrum Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim

Dalı, Sakarya.

ESCAP (United Nations Economic and Social Commission of Asia and the Pacific) (2000). Asia-Pacific Conference on Tourism For People With Disability. Barrier-Free Tourism For People With Disability in the ESCAP Region, 24-28 September 2000, Grand Bali Beach Hotel Bali – Indonesia.

European Commission (2013). Accessible Tourism in Europe: Conference on the occasion of the European Day of Persons with Disabilities and European Tourism Day. Brussels, 3–4 December, Report.

European Commission (2015). Mapping and Performance Check of the Supply of Accessible Tourism Services (220/PP/ENT/PPA/12/6491). Case Study 6 Paris Île-de-France. European Commission Enterprise and Industry Directorate General (DGENTR).

EYHGM (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü) (2011). 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, Engellilik Araştırma Sonuçları. [<https://eyh.aile.gov.tr/nufus-ve-konut-arastirmasi-2011>].

Grossman, H. J. (1983). Classification in mental retardation. Washington, DC: American Association on Mental Deficiency.

Kırılıoğlu, H. İ. K. (2015). Zihinsel Engellilere Yönelik Durumun ve Hizmetlerin Uzman Görüşleri Perspektifinde Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Konya.

McKercher, B., Packer, T., Yau, M. K. ve Lam, P. (2003). Travel agents as facilitators or inhibitors of travel: Perceptions of people with disabilities. *Tourism Management*, 24, 465-474.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2011). Aile ve Tüketici Hizmetleri – Engelli Bireyler. ANKARA.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2015). Çocuk Gelişimi – Zihinsel Engelliler, 1-99.

Miles, M. ve Hossain, F. (1999). Rights and disabilities in educational provision in Pakistan and Bangladesh: roots, rhetoric, reality. Felicity Armstrong and Len Barton (Ed.), *Disability, Human Rights and Education. Cross – Cultural Perspective*. McGraw-Hill Education (UK), 1-242.

Mopecha, N. B. (2016). Barriers to People with Disabilities in the Tourism and Hospitality Industry: A Case Study of Buea in the South West Region of Cameroon. Master of Science in Tourism Management.

**Turizmde Zihinsel
Engelli Bireylerin
Yaşadıkları
Zorlukların
Belirlenmesine
Yönelik Bir
Araştırma**

• 23

**Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine
Yönelik Bir Araştırma**

North Cyprus: Eastern Mediterranean University Social Sciences Institute.

Popiel, M. (2016). Tourism Market, Disability and Inequality: Problems and Solutions. *Acta Academica Karviniensia (AAK)*, 16(3), 25-36.

Ramboll, (2010). Calypso Study on Social Tourism Belgium. Calypso Country Report Belgium, Country study. Ref. Ares(2014) 3231316 - 01/10/2014, 1-18.

Resmi Gazete (2005). 21/06/2005 tarihinde 25852 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik” [<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20058948.pdf>] (Erişim Tarihi: 19.12.2017).

Senem Düşünür
Yılmaz ve Mehmet
Sarıışık, 3 (1) 2019

• 24

Schalock, R. L., Luckasson, R. A., Shogren, K. A., Borthwick, S. D., Bradley, V., Buntinx, W.H.E., Coulter, D.L., Craig, E.M., Gomez, S.C., Lachapelle, Y., Reeve, A., Snell, M.E., Spreat, S., Tasse, M.J., Thompson, J.R., Verdugo, M.A., Wehmeyer, M.L. ve Yeager, M.H. (2007). The Renaming of Mental Retardation: Understanding the Change to the Term Intellectual Disability. *American Association on Intellectual and Developmental Disabilities*, 45(2), 116–124.

Serçek, G. Ö. ve Serçek, S. (2014). Engellilerin Tatil Alışkanlıkları ve Seyahat Engelleri, Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi 15. Ulusal Turizm Kongresi – Engelsiz Turizm, 13-16 Kasım 2014, 78-91.

Shaw, G. ve Veitch, C. (2011). Demographic Drivers of Change in Tourism and the Challenge of Inclusive Products, (Ed. Dimitrios Buhalis ve Simon Darcy), *Accessible Tourism : Concepts and Issues*, Bristol, UK: Channel View Publications, 160-173.

Söğüt, M. (2006). Sporun Bedensel Engellilerin Sosyalleşmeleri Üzerine Etkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Spor ve Anabilim Dalı, Mersin.

Srivastava, P. ve Kumar, P. (2015). Disability, Its Issues and Challenges: Psychosocial and Legal Aspects in Indian Scenario. *Delhi Psychiatry Journal*, 18(1), 195-205.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Haber Bülteni (2010). Özürlülerin Sorunları ve Beklentileri Araştırması 2010. Ankara, TÜİK.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Haber Bülteni (2011). Nüfus ve Konut Araştırması Araştırması 2011. Ankara, TÜİK.

- World Health Organization (2016). Disability and health Fact sheet Reviewed November 2016 [http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/en/] (Erişim tarihi: 03.02.2017).
- Yetim, A. (2014). Engelliler Sporuna Sosyolojik Yaklaşım. Ed. Şahin, M., Taşkın, H., Aktaş, S., Esentaş, M. ve Şahin, F. II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi (Özet Kitabı), Batman Üniversitesi: Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, 2-4 Mayıs 2014.
- Yılma, G. (2014). Zihinsel Engelli Çocuklarda Müzik Terapi Yöntemlerinde Kullanılan Müzik Aletleri Üzerine Bir İnceleme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(33), 890-900.
- Yörük, Ü. K. (2003). Turizm Yapılarının Tasarımında Özürlü Etmelinin İrdelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yürük, E. Ö. ve Avcı, N. (2008). Engelliler ve Turizm: Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamaları Üzerine Kavramsal Bir Karşılaştırma, Avrasya Etüdları, 34(2), 109-125.
- Zander, E. (2004). An introduction to autism. Original title: Introdution om autism. AUTISMFORUM, Handikapp & Habilitering, Box 17519, 118 91 Stockholm 08-690 60 52, www.autismforum.se, autismforum@sll.se Zander, E. An introduction to autism ¼ 1/9 2004.

Turizmde Zihinsel Engelli Bireylerin Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma

• 25

İnternet Kaynakçası

- Disability Rights Education and Defense Fund, (DREDF), (2017), www.dredf.org (Erişim Tarihi: 26.10.2017).
- Somet Zihinsel Gelişim Derneği, (2018), Türkiye’de Zihinsel Engelliliğin Dağılımı, http://www.sometzihinsel.org (Erişim Tarihi:12.11.2018). SOMET Zihinsel Gelişim Derneği, ESOGÜ Tıp Fakültesi.